

SOĞMATAR ÇEVRESİ KAYA MEZARLARI

ROCK TOMBS AROUND SOĞMATAR

СКАЛЬНЫЕ КЛАДБИЩА В ОКРЕСТНОСТЯХ СОГМАТАРА

Yusuf ALBAYRAK* - Bahattin ÇELİK**

ÖZ

Şanlıurfa İli'nin 40 km. doğusunda ve güneydoğusunda yer alan Tek Tek dağları, Harran Ovasının doğu bölümünü sınırlayan kuzey-güney yönünde kalker platolardan oluşan bir tepeler silsilesidir. Tektek Dağları üzerinde Paleolitik dönemden itibaren pek çok iskân söz konusu olmuştur. Bu merkezlerden en önemlisi Soğmatar Antik şehri, Roma döneminde kutsal bir alan olması yanında bir nekropol alanı olarak da dikkat çekmektedir. Soğmatar Antik Şehri nekropolünde sayıları 72 olan kaya mezarları ilk olarak Erken Tunç Çağı'nda kireçtaşından ana kaya oyularak yapılmış ve Roma döneminde tekrar kullanım görmüştür.. Bu denli önemli bir merkezin çevresine etkisini ortaya koyabilmek için Soğmatar'ın yakın çevresinde yer alan kırsal alanlarda yüzey araştırmaları yapılmış ve köylerin çoğunda kaya mezarları tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kaya mezarları genellikle dromoslu ve tek odalıdır. Kimi mezarlarda dromoslar merdivenli, kimi mezarlarda ise düz olarak yapılmıştır. Bu mezarların tümü mimari özellik ve plan olarak Soğmatar'daki Roma dönemi kaya mezarları ile bire bir benzerlik göstermektedir. Ayrıca, Soğmatar'da yer alan Silindir Planlı Anıt mezarların benzerleri de tespit edilmiştir. Soğmatar'daki Silindir Planlı Anıt mezarlar gibi kaya mezarının üstüne çapı 5-7 m arasında değişen yuvarlak planlı yapılar yapılmıştır. Bazen bu yapıların içine de mezar yerleştirilmiş olmakla birlikte çoğunlukla yuvarlak planlı yapıların altında bulunan kireçtaşı kayalar oyularak kaya mezarları yapılmaktadır. Yerleşim amaçlı Soğmatar çevresine gelen halkın, Soğmatar'ı kutsal bir alan ve nekropol alanı olarak kullanması yanında, yerleştikleri köylere de Soğmatar'daki kaya mezarlarına benzer mezarlar yapmış olduğunu görmekteyiz. Şanlıurfa kent merkezinde yer alan Kale Eteği Nekropolü ve Kızılkoyun Nekropolü'nde yer alan kaya mezarları Soğmatar ve çevresindeki kaya mezarları ile birebir benzerlik gösterirler.

Anahtar Kelimeler: Şanlıurfa, Soğmatar, Kaya Mezarı, Roma Dönemi, Nekropol, Anıt Mezar.

ABSTRACT

40 km from Sanliurfa Province. Tektek mountains, located to the east and southeast, consist of hills consisting of limestone plateaus in the north-south direction that limits the eastern part of the Harran Plain. From the Paleolithic period on the Tek Tek Mountains there have been many settlements. The most important of these centers is the ancient city of Sogmatar, a sacred area during the Roman period, as well as a necropolis area. The rock Tombs, which were numbered 72 in the Sogmatar Ancient City necropolis, were first carved from the limestone bedrock in the Early Bronze Age and were reused in the Roman period. In order to demonstrate the effect of such an important center on the surrounding area, surveys were carried out in rural areas in the vicinity of Soğmatar and rock tombs were identified in most of the villages. These rock tombs are generally with one-roomed and dromos. In some tombs, the dromos are made with stairs and in some graves are flat. All these tombs are similar to the Roman period rock tombs in Soğmatar. In addition, similar resemblances of Cylinder Planned Tombs in Soğmatar were determined. Cylinder Planned monumental tombs on the top of the rock tombs on the top of the tombs ranging from 5-7 m in diameter planned structures were made. Sometimes the grave is placed inside these structures, but mostly limestone rocks under rounded structures are carved rock tombs are made. We see that the people who came to the vicinity of Soğmatar for settlement purposes used the Soğmatar as a sacred area and necropolis area and built tombs similar to the rock tombs in Soğmatar to the villages where they settled.

* ORCID: 0000-0002-2001-6718 Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. 68100-AKSARAY. albayrakusuf55@hotmail.com

** ORCID: 0000-0001-8386-0062 Prof. Dr., Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 76000-IĞDIR. bahattin.celik@igdir.edu.tr

The rock tombs in the Necropolis and the Necropolis of the Kızılkoyun Necropolis in the city center of Şanlıurfa show the similarity to the rock tombs of Soğmatar and its surroundings.

Key Words: Soğmatar, Rock Tombs, Roman Age, Necropolis, Mausoleum.

АННОТАЦИЯ

В 40 км. на востоке Шанлыурфы и юго-востоке гор Тек Тек, в восточной части долины Харран, разделяющая северо-восточную часть, на известнякой протформе располагается целая горная гряда. Имеется много сведений о поселениях у подножия гор Тек Тек периода палеолита. Наше внимание привлекает сакральный некрополь, который располагается в древнем городе Согматар и принадлежит временам Римской Империи. Некрополь древнего города Согматар насчитывает 72 скальных гробниц, относящихся в бронзовому веку, изготовленных из известняка и вырубленные в скале, впоследствии они использовались в эпоху Римской империи. Следует отметить, что вначале эти гробницы раннего бронзового века были известны как захоронения Римского периода. Для того, чтобы подтвердить, что гробницы Согматара являются важным центром, были проведены исследования в сельских районах в окрестностях Согматара, и в большинстве деревень были обнаружены скальные гробницы. В ходе наблюдений было выяснено, что скальные гробницы традиционно состоят из одной комнаты и трех. Некоторые захоронения имеют ступенчатые проходы, некоторые же сделаны на ровной поверхности. Все гробницы Согматара имеют свои особенности, однако очень схожи с гробницами Римского периода. В частности, в результате исследований выяснилось, что кладбище Силиндир в Согматаре имеет аналоги. На кладбище Силиндир в Согматаре на гробницах сделаны выемки размером 5-7 см. Под некоторыми моголами вырезаны известняковые камни. Мы видим, что люди использовали Согматар и его окрестности в качестве священного места захоронения и высекали скальные гробницы. Скальные гробницы в центре города Шанлыурфа, находящиеся некрополю подножия крепости и некрополь Кызылкойюни имеют много сходств.

Ключевые слова: Шанлыурфа, Согматар, скальные гробницы, Римский период, некрополь, Мавзолей.

1. Giriş

Antik Dönemde Edessa Krallığı (Duval 1975, 36) sınırları içerisinde yer alan Soğmatar, bugünkü Şanlıurfa İli'nin 60 km. güneydoğusunda, Harran İlçesi'nin ise 40 km. kuzey doğusunda Tektek Dağları'nda önemli pınarların bulunduğu bir yerde bulunmaktadır (Albayrak v.d. 2019, 264). Özellikle M.S. 2. yüzyılda Ay tanrısı Sin'e tapınım merkezi olarak ön plana çıkan Soğmatar, Erken Tunç Çağı ve Roma dönemlerinde Nekropol alanı olarak da kullanılmıştır. Soğmatar'a girişte sağdaki alçak tepenin güney eteklerinde bulunan Nekropol alanında sayıları 72 olan kaya mezarlarının dışında, 15 alçak tepe üzerinde 17 kaya mezarı yer alır. Bu mezarlardan 22 tanesi nekropol alanında, 17 tanesi de nekropol alanı dışındaki tepelerde yer almak üzere, 39 adet kaya mezarı Roma Dönemi kaya mezar mimarisi planı göstermektedir. Nekropol alanında yer alan diğer 50 mezar ise Erken Tunç Çağı kaya mezarı planını yansıtır. Bu denli önemli bir merkezin yakın çevresinde benzer merkezlerin de olabileceği düşüncesi ile Soğmatar'ın dört bir yanında yer alan 21 köyde yapmış olduğumuz araştırmalarda kaya mezarları, ana kayaya oyulmuş yaşam mekânları ve silindirik mezarlar tespit edilmiştir (Resim 1). Bu mezarların bazıları girişine kadar toprak dolu olduğu için planları hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Ancak içine girilebilen kaya mezarları detaylı şekilde değerlendirilmiştir.

2. Soğmatar Çevresinde Bulunan Köylerdeki Kaya Mezarları

2.1. Büyük Arpalı Mezarı

Yağmurlu Köyü'nün kuzeyinde yer alan Büyük Arpalı Mezarı'ndaki kaya mezarı dromosu olmayan, tek odalı ve 3 Arcaseliumludur. Giriş 1.90 m. yüksekliğinde ve 0.90 m. genişliğindedir. Kapı girişinden basamaksız olarak girilen oda 2.80x2.90 m. ölçülerinde ve 1.70 m. yüksekliğindedir. Arcaseliümler tahrip edilmiş durumdadır.

2.2. Aşağı Yazıcı Köyü

Yağmurlu Köyü'nün doğusunda yer alan Aşağı Yazıcı Köyü'ndeki kaya mezarı dromoslu, dik 4 basamaklı, tek odalı kaya mezarıdır. Kapı girişinden basamaksız olarak girilen oda 3.00x3.20 m. ölçülerinde ve 1.90 m. yüksekliğindedir. Mezar odasında 2 adet 1.5m. boyutunda 60 cm. eninde nişler bulunmaktadır. Mezarın girişi güneye bakmaktadır.

2.3. Yukarı Yazıcı Köyü

Yağmurlu Köyü'nün doğusunda yer alan Yukarı Yazıcı Köyü'ndeki kaya mezarı merdivenli dromoslu ve tek odalıdır. Dromos merdiven sayısı 5'tir. Dromos uzunluğu 2.50 m. genişliği ise 1.20 m.'dir. Giriş 1.60 m. yüksekliğinde ve 0.80 m. genişliğindedir. Kapı girişinden basamaksız olarak girilen oda 2.50x2.80 m. ölçülerinde ve 1.70 m. yüksekliğindedir. 3 Arcaseliümlü olan mezardaki Arcaseliümler tahrip edilmiştir.

2.4. Halime Köyü

Yağmurlu Köyü'nün kuzeydoğusunda yer alan Halime Köyü'ndeki kaya mezarı dromoslu merdivenli tek odalı ve 3 Arcaseliümlüdür. Dromos uzunluğu 3 m. genişliği ise 1.20 m.'dir. Merdiven sayısı 5'tir. Giriş 1.70 m. yüksekliğinde ve 0.70 m. genişliğindedir. Mezar odası 2.80x3.00 m., yükseklik ise 2.20 m.'dir. Arcaseliümler son

derece düzgün yapılmıştır. Arcaselium uzunluğu 2.00 m. yüksekliği 0.80 m. ve derinliği ise, 0.75 m.'dir. Mezar girişi güneye bakmaktadır (Resim 2).

2.5. Sarıtaş Köyü

Yağmurlu Köyü'nün kuzeyinde yer alan Sarıtaş Köyü'nde de, 2 adet kaya mezarı yer alır. Mezarlardan biri tamamen toprak ile kapalıdır. Diğer mezar, dromoslu iki odalı, 2 Arcaseliumlu ve duvarlarda nişleri olan bir plan gösterir. Merdivensiz olan dromos uzunluğu 4 m. genişliği ise 2.20 m.'dir. Giriş 1.80 m. yüksekliğinde ve 1.20 m. genişliğindedir. Girişteki mezar odası 8.80x9.00 m., yükseklik ise 2.30 m.'dir. Girişin hemen karşısında kubbe biçimli Arcaselium bulunmaktadır (Resim 3). Girişin sağındaki duvar sonunda bir Arcaselium yer alır. Yine bu duvarda bir kapı açıklığı ile bir odaya geçiş sağlanır. Dikdörtgen biçimli geçişin bölmelerle ayrılmış üç adet penceresi bulunmaktadır. Söz konusu geçişle ulaşılan oda içinde de bir geçiş daha vardır. Tam ortasında yukarıya doğru bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Bu mezar doğu batı yönünde uzanmaktadır.

2.6. Uluhan Köyü

Yağmurlu Köyü'nün kuzeydoğusunda yer alan Uluhan Köyü'nde 7 adet kaya mezarı yer alır. Bu mezarların ikisi hariç hepsi mezar girişine kadar toprak ile doludur. İçine girilebilen ilk kaya mezarı, 2 odalı ve 5 Arcaseliumludur. 2 m. uzunluğunda, 1.50 m. genişliğindeki merdivensiz dromos ile mezar girişine ulaşılır (Resim 4). Giriş 1.40 m. yüksekliğinde ve 0.70 m. genişliğindedir. Giriş hemen solunda kapı taşının yerleştirildiği girinti yer alır. Kapı girişinden basamaksız olarak girilen oda 3.20x3.30 m. ölçülerinde ve 1.80 m. yüksekliğindedir. 3 Arcaseliumlu olan bu odanın doğusunda yer alan Arcaseliumun olduğu duvara bir kapı girişi açılmış ve doğu yönüne bir mezar odası daha eklenmiştir. Bu giriş oldukça özensiz yapılmış olup, 1.20 m. yüksekliğinde ve 0.60 m. genişliğindedir. Bu mezar odası 3.10x3.00 m. ölçüsünde ve 1.70 m. yüksekliğindedir. Bu odada 3 Arcaselium yer alır. Arcaselium uzunlukları birbirine yakın ölçülerde olup, uzunlukları 2.10 m. yükseklikleri 0.80 m. ve derinlikleri de 0.70 m.'dir. Diğer mezar ise, dromoslu, tek odalı ve 3 Arcaseliumludur. 2.40 m. uzunluğunda ve 1.60 m. genişliğindeki basamaksız dromos dan mezar girişine ulaşılır. Mezar girişi 1.60 m. yüksekliğinde ve 0.70 m. genişliğindedir. Bu girişin solunda kapı taşı yerleştirildiği yerde in situ olarak durmaktadır. Basamaksız girilen mezar odası 2.80x2.60 m. ölçülerinde ve 2.00 m. yüksekliğindedir. 3 Arcaselium ölçüleri de birbirine eşit yapılmıştır. Arcaselium uzunluğu 2.20 m., yüksekliği 0.80 m. ve derinliği 0.70 m.'dir.

2.7. Sarpdere Köyü

Yağmurlu Köyü'nün kuzeyinde kuzey sınırında yer alan Sarpdere Köyü'nde ise, oldukça yüksek girişli 3 adet kaya mezarı yer almaktadır. Mezarlardan biri köyün kuzeyinde yer almaktadır ve girişi kuzeybatıdandır. Dromoslu merdivensiz tek odalı ve 3 Arcaseliumludur. Dromos uzunluğu 4.20 m. genişliği ise 1.80 m.'dir. Giriş 1.60 m. yüksekliğinde ve 0.80 m. genişliğindedir. Mezar odası 2.60x2.80 m., yükseklik ise 2.00 m.'dir. Arcaselium uzunluğu 2.10 m. yüksekliği 0.80 m. ve derinliği ise, 0.70 m.'dir.

Köyün kuzeyinde yer alan diğer mezarın girişi güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanmaktadır. Merdivensiz dromoslu ve tek odalıdır. Dromos uzunluğu 2.10 m. genişliği ise 1.40 m.'dir. Giriş 1.50 m. yüksekliğinde ve 0.70 m. genişliğindedir. Mezar odası 2.50x2.60 m., yükseklik ise 2.20 m.'dir. Mezar odasının karşı duvarına Arcaselium açılmaya çalışılmış ancak yarım bırakılmıştır. Mezarın karşı, batı ve doğu tarafında olmak üzere üç tarafta yazılar, çeşitli işaretler ve semboller bulunmaktadır. Duvarlar üzerinde saptanan sembollerden önemlisi güneş kursu sembolüdür. Doğu duvarında çok sayıda haç motifi çizilmiştir. Doğu ve batı duvarlarında karşılıklı olarak sitleme güneş motifi bulunmaktadır. Diğer mezar ise, girişine kadar toprak ile doludur.

2.8. Karahisar Köyü

Yağmurlu Köyü'nün kuzeybatısında yer alan Karahisar köyünde 2 mezarı yer alır. Mezarın biri girişine kadar toprak ile doludur. Diğer kaya mezarı dromoslu olmayan, tek odalı 3 Arcaseliumludur. Kayalık tepenin yamacına yapılan kaya mezarına girişte solda kapı taşının yerleştirildiği girinti yer alır. Girişin üzerinde yağmur sularına önlem olarak saçaklık benzeri bir bölüm yapılmıştır. Saçaklık üzerindeki oyuklar sayesinde yukardan akan yağmur suları kaya mezarının girişine ulaşmadan yanlardan tahliye edilmektedir. Giriş kısmı 1.80 m. yüksekliğinde ve 1.50 m. genişliğindedir. Basamaksız girilen mezar odası 2.50x2.70 m. ölçülerinde ve 1.80 m. yüksekliğindedir. Arcaselium ölçüleri aynı olup, uzunlukları 2.20 m., yükseklikleri 0.80 m. ve derinlikleri 0.60 m.'dir (Resim 5). Bu kaya mezarları yanında, Soğmatar'ın kuzeydoğusunda yer alan Altın-tepe Köyü'nde 5 adet üzeri tamamen toprakla örtülü kaya mezarı, Soğmatar'ın kuzeyinde yer alan Ağa-çlı Köyü'nde 1 adet kaya mezarı, Soğmatar'ın batı sınırında yer alan Kır-çı-çe-ği Köyü'nde 1 adet kaya mezarı ve Soğmatar'ın batı sınırında olan Uğurlu Köyü'nde 1 adet kaya mezarı tespit edilmiştir. Ancak bu mezarlarının tümü girişlerine kadar toprak ile dolu olduğu için mezar mimarisi hakkında bilgi sahibi olunamamıştır.

2.9. Selamet Köyü Kasr Mevkii

Tektek Dağları içinde, Yağmurlu köyünün 25 km kuzeyinde yer alan Selamet Köyünün 2 km kuzeyinde Kasr Mevkii denen küçük bir Roma Dönemi yapısının kuzey kenarında yer alır (Çelik 2014, 315). Burada, iki adet kaya mezarı yer almaktadır. Her ikisinde de birer adet Arcaselium bulunur (Resim 6).

2.10. Kapaklı Köyü Çoban Deresi Mevkii Kaya Mezarları

Tektek Dağları içinde, Yağmurlu köyünün kuzeyinde yer alan ve Şanlıurfa'nın 45 km doğusunda bulunan Kapaklı köyünün 2 km kuzeyinde ve aynı zamanda Çoban Deresi Boğazı'nın kuzeye bakan yamacında yer alır (Çelik 2015, 83; 2016, 413-414). Burada, büyük taş bloklardan yapılmış kule benzeri bir yapının temelleri, taş ocağı, kaya

mezarı, sarnıç ve Süryanice kitabeler yer almaktadır. Ayrıca, yerleşimde küçük bir mağara ve bu mağaranın içinde de bir su pınarı bulunmaktadır. Kaya mezarları iki tane olup her birinin üçer adet Arcaseliumu bulunur (Resim 7). Yerleşimde, erken Bizans ve Roma dönemine ait seramik parçaları tespit edilmiştir.

2.11. Kapaklı Köyü Kasr Mevkii

Şanlıurfa'nın 45 km doğusunda bulunan Kapaklı köyünün 1,5 km güneydoğusunda bulunur (Harita 1.19). Bu yapı da eski Çoban Deresi Geçidi içindeki vadide yer alır. Kuzeye bakan bir yamacın üzerine kurulmuş kare planlı bir yapıdır. Büyük taşlarla harçsız olarak yapılmıştır. Taşlardan birinin üzerinde 3 satırlık Süryanice bir yazıt tespit edilmiştir. Yapının arkasında iki adet taş ocağı bulunmaktadır. Doğudaki taş ocağının içinde bir Arcaseliumlu kaya mezarı yer almaktadır (Resim 8). Bu yapı da Roma dönemine ait bir yapıdır (Çelik 2018, 57).

2.12. Terzi Köyü Batı Mevkii Silindirik Mezar

Tektek Dağlarının kuzeydoğu ucunda, Soğmatar yerleşiminin kuzeyinde, Şanlıurfa Merkez ilçesinin 63 km. doğusunda yer alan Terzi Köyü'nün 1 km güneybatısında bulunur. Bu alana aynı zamanda Müslüm Erkut Eski Evi Mevkii de denilmektedir. Burada bir yamaç yerleşiminin kuzeyinde yer alan tepesinde 3 adet silindirik planlı mezarlar bulunmaktadır (Resim 9). Henüz tahrip edilmemiş silindirik planlı mezarlar, Soğmatar'daki Silindirik planlı mezarlarla aynı özellikte yapılmış mezarlar olması açısından önemli buluntulardır. Yapılan incelemede bu alanı içine alan yamaç yerleşiminin erken Bizans Dönemine de kullanılmış bir yer olduğu anlaşılmıştır (Çelik 2014, 314).

3. Sonuç ve Değerlendirme

Soğmatar'ın yaklaşık 50 km. çevresinde yer alan köylerde yapmış olduğumuz araştırmalarda, 20 köyde kaya mezarı tespit edilmiştir. Ancak bu köylerdeki mezarların girişlerine kadar toprak ile dolu olması nedeniyle, sadece 10 tanesindeki kaya mezarlarının planları hakkında bilgi sahibi olabildik. Buna göre, kaya mezarlarının tümü ana kaya oyularak yapılmış, merdivenli veya düz dromoslu ve 3 Arcaseliumludur. Bir mezar hariç tümü tek odalıdır. Ayrıca, Soğmatar'da yer alan anıtsal silindirik mezarların benzerlerine Terzi köyünün batısında rastlanmıştır. Bu silindirik mezarların çapları Soğmatar'daki mezarlarla aynı boyutta olup, sadece üst bölümündeki taşlar işlenmemiş taşlardan yapılmıştır. Bu silindirik planlı mezarlar henüz tahrip edilmemiş olup alta bulunan kaya mezarları da henüz açılmamıştır.

Kuzey Suriye'de Tunç çağından beri kullanılan kayaya oyulmuş mezar odaları ile Urartu kaya mezar geleneği Güneydoğu Anadolu bölgesini etkilemiştir (Van Loon 1968, 26). Erken ve Geç Demir Çağlarında yaygın olan kayaya oyulmuş oda mezarlar Frig ve Lidya bölgesinde görülmektedir (Sevin 1982, 238). Ancak oda mezarların tüm Demir Çağları içerisinde en iyi örneklerinin olduğu bölge Urartu bölgesidir. Urartular, Asur ve Kuzey Suriye ile olan ilişkileri sonucunda oda mezarlarını taklit ederek yoğun şekilde kullanmışlardır (Özgüç 1969, 26). Urartular sanatta olduğu gibi kaya mezar mimarisinde de Frigleri etkilemiştir (Forbes 1983, 93). Kaya mezar mimarisi Frig aracılığıyla Paphlagonia ve Lykia gibi bölgelere de aktarılmıştır (Haspels 1971, 13). Anadolu'da kayaya oyulmuş oda mezar türü zenginlik ve gösteriş kaygısı taşıdığından özellikle Roma çağında çok kullanılmıştır (Mansel 1971, 542). Gerek Soğmatar nekropolünde gerekse çevre köylerdeki dromoslu, tek odalı ve Arcaseliumlu kaya mezarlarının benzerlerini Termessos'da (Abbasoğlu 1987, 213-230), Çayönü tepesinde (Çambel-Braidwood 1980, 121-125), Burdur/Kibyra'da (Başer 1990, 235), Kilikya Antiocho ad Cragum'da (Erdemgil-Özoral 1975, 60-65) görmekteyiz. Yine Şanlıurfa merkezde yer alan Kızılkoyun nekropolü ve Kale Eteği nekropolünde (Albayrak 2017, 270) benzer kaya mezar örneklerini görmekteyiz.

Mezar odaları yaklaşık kare planda olup, ölçüleri birbirlerine yakındır. Mezar odaları oldukça sade olup, herhangi bir mimari unsur ve süsleme yer almamaktadır. Mezarlar Soğmatar nekropolünde yer alan 22 kaya mezarı ile gerek plan gerekse ölçüleri bakımından birebir benzerlik göstermektedir. Soğmatar'a yakın olması nedeniyle ve mezar mimarilerinin benzerliği ile bu mezarları da Soğmatar kaya mezarları gibi Roma dönemine tarihlendirmek yerinde olacaktır.

Soğmatar kutsal alanı ve çevresi daha çok Roma dönemi buluntuları ile tanınan bir merkezdir (Albayrak 2010, 99-107; Albayrak & Mutlu 2015, 268; Albayrak 2015, 237-240; Albayrak 2016, 319-322). Tektek Dağları bölgesinde en baskın dönem Roma dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Soğmatar kutsal alanının Sin kültü ile ilgili olmasından kaynaklanmaktadır (Albayrak & Mutlu 2018, 144-133). Özellikle Roma döneminde, Soğmatar kutsal alanının antik Edessa kentine yakınlığı sebebiyle Soğmatar'da bulunan kaya mezarlarında etkileri görülmektedir (Albayrak 2017, 279-285; Albayrak 2018b, 535; Albayrak 2018a, 180-184). Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar gerek Soğmatar kutsal alanında gerekse Uluhan Höyük'te yapılan çalışmalar bölgede sadece Roma döneminin olmadığını Tunç çağları ve Erken Demir çağlarının da olduğunu ortaya koymuştur (Albayrak 2018b, 535-537; Albayrak & Mutlu 2015, 259-268; Albayrak 2015, 237-241).

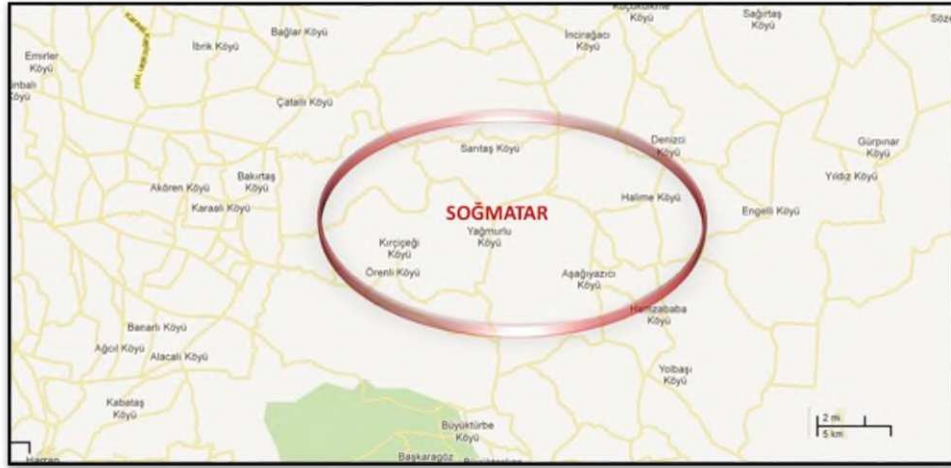
Kaynakça

- ABBASOĞLU H. (1987) "1986 Yılı Termessos Yüzey Araştırmaları", Arş. ST., No. 13, 203-215
ALBAYRAK Y. (2017) "Şanlıurfa Kale Eteği Nekropolü Kaya Mezarları", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Sayı 36, 269-279

- ALBAYRAK Y., MUTLU S. İ., MUTLU S., ÇELİK B. (2019) “Soğmatar’da Sunaklı Kaya Oyuğu Mezarlar”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Sayı 41, 263-274
- BAŞER, S. (1990) “1988-1989 Yılları Kıbrıs Kurtarma Kazıları” Mz. KK. Sm. I., 232-245
- ÇELİK B. (2014) “Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması, 2013.”, 36. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 32. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 02-06 Haziran 2014 Gaziantep, II. Cilt, s. 311-328.
- ÇELİK B. (2015) “Şanlıurfa İli Yüzey Araştırması” Belgü Sayı II, s.87-108.
- ÇELİK B. (2016) “Şanlıurfa İli Merkez İlçesi Neolitik Çağ ve Öncesi Yüzey Araştırması, 2014.”, 37. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 33. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1-15 Mayıs 2015 Erzurum, II. Cilt, s. 409-426.
- ÇELİK B. (2018) “Şanlıurfa İli Neolitik Dönem Yüzey Araştırması, 2018” Karadeniz Sayı 40, s. 52-63.
- DUVAL R. (1975) Histoire D’édessa, Politique, Religieuse et Littéraire. Amsterdam
- ÇAMBEL H., BRAIDWOOD R. J. (1980b). “Çayönü Tepesi ve Hilar Mağaraları 1979 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara, s. 121 – 125
- ERDEMĞİL S. Ve ÖZORAL F. (1975) “Antiochia ad Cragum”, Türk Araştırma Dergisi XXII-2, 55-71
- FORBES T. B. (1983) Urartian Architecture, (BAR International Series 170), Oxford
- HASPELS C. H. E. (1971) The Highlands of Phrygia, Sites and Monuments, Vol. I-II, Princeton
- MANSEL A. M. (1971) Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- SEVİN V. (1982) Frigler, Anadolu’da Pers Egemenliği, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, İstanbul
- ÖZGÜÇ T. (1969) Altın-tepe II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- VAN LOON M. N. (1968) Urartian Art, İstanbul

Katkı Belirtme

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesine, Eyyübiye Belediyesine, Haliliye Belediyesine ve Karaköprü Belediyesine araştırmalarımıza yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Resim 1. Soğmatar ve Yakın Çevresi Haritası (Haz. Semih Mutlu).

Resim 2. Halime Köyü Kaya Mezarı Girişi ve İçinin Görünümü (Foto. Semih Mutlu).

Resim 3. Sarıtaş Köyü Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümünü (Foto. Semih Mutlu).

Resim 4. Uluhan Köyü Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümü (Foto. Semih Mutlu).

Resim 5. Karahisar Köyü Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümü (Foto. Semih Mutlu).

Resim 6. Selamet Köyü Kasr Mevkii Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümü (Foto. B. Çelik).

Resim 7. Kapaklı Köyü Çoban Deresi Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümü (Foto. B. Çelik).

Resim 8. Kapaklı Köyü Kasr Mevkii Kaya Mezarı Girişi ve İç Bölümü (Foto. B. Çelik).

Resim 9. Terzi Köyü Batı Mevkii Silindirik Kaya Mezarı (Foto. B. Çelik).